

- 16./ Király Tibor: A büntetőhatalom korlátai. Akadémiai székfoglaló, 1988. április 29. Kézirat, Budapest. 14.old.
- 17./ Király Tibor: A büntetőjog... 8.old.
- 18./ Beszélgetések... 146.old.
- 19./ Beszélgetések... 144.old.
- 20./ Beszélgetések... 145.old.
- 21./ Király Tibor: A bűnözés megelőzése. Magyar Tudomány, 1985. 5.sz. 331.old.
- 22./ Király Tibor: A bűnözés... 331.old.
- 23./ Király Tibor: U.o. 332.old.
- 24./ Beszélgetések... 139.old.
- 25./ Beszélgetések... 148.old.

Király Tibor:

A BÍRÓSÁG IGAZSÁGMONOPÓLIUMA^x

I. Büntettről nem ítélni mást mint a büntetőbíróság. A büntetőbíróság megállapítása arról, történt-e bűncselekmény és ki annak az elkövetője, nemcsak a büntetőperben, hanem azon kívül is hatályos. A büntetőítélet az elítélt jogi helyzetét e kérdésekben mindenki számára kötelezően rendezi, amit kifejez a Be.12.§-a: "...a büntetőbírósági határozat a polgári perben eljáró bíróságra is irányadó abban a kérdésben, hogy követtek-e el büntettet és annak elkövetője a terhelt volt-e." Más jogszabályok: alkotmányjogi, munkajogi, fegyelmi, államigazgatási és mások is, abban a kérdésben, követett-e el valaki büntettet, egyedül a bíróság ítéletét tekintik irányadónak.

A büntetőítélet hatásai a jogerővel állnak be. A jogerő kezdetétől érvényes, hogy az ítéleti megállapítások igazak, vagyis érvényes az Ulpianustól ismert formula "Res iudicata pro veritate accipitur".

Úgy látszik, mintha a büntettről az igazságot megállapítani egyedül a bíróság lenne jogosult, sőt talán képes. A jogi szférákon kívül azonban ez a tétel nem fogadható el és nem érvényes. A megismerhetőség lehetősége és a megismerés törvényei hatnak a büntetőeljárásán kívül is, és nem tagadhatjuk meg az igazságot valamelyik kijelentéstől csak azért, mert azt nem a bíróság tette. Magánszemélyek, mint az elkövető, a sértett, tanúk vagy újságírók, történészek, tudósok tehetnek a büntettről igaz megállapításokat. Az igazat állapíthatja meg, már a büntetőeljárásán belül, a nyomozó hatóság vagy az ügyész. Sőt el is várjuk, hogy az ügyész vádirata igazat tartalmazzon. De mindazok a kijelenté-

^xBüntetőítélet a jog határán. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp. 1972. 301-312. old. Rövidítve.

sek és megállapítások, amelyeket a büntettről nem a bíróság /ítéletében vagy más határozatában/ tett meg, a jog számára közömbösek. Vagy ha nem is közömbösek, de semmiképpen sem fűződik hozzájuk az "ítélt ügy" /res iudicata/ hatása.

Nem kell azután különösebb éleslátás annak felismeréséhez, hogy a jog és az ismeretelmélet, valamint a logika álláspontja az igazság felismerését, elismerését és kritériumait illetően egymástól eltér. A jog privilegizálja a büntetőítéletet és igazságmonopóliumot ad a bíróságnak. Mi ennek a magyarázata?

2. Lehetne a magyarázatot arra alapítani, hogy az ismertetett álláspont az állami élet rendezettségére iránt támasztott igény következménye. A jól szervezett államban a feladatokat megosztják: egyik állami szerv törvényeket alkot, a másik adót állapít meg, a harmadik útlevelet ad ki, és van olyan szerv, amelyik a büntettekről ítél. A jól szervezett államban csak egyféle szerv oszthat igazságot, amiből mindenki tudja, hogy ez egy szerv kivételével senki másnak a döntését nem kell és nem szabad elfogadnia. Habár ez a magyarázat, amely a munkamegosztás gondolatából indul ki, kétségtelenül racionális, mégsem nyugtat meg és elégít ki.

3. Megvizsgálhatjuk azt a feltevést is, amely szerint a bírák személyi kvalitásai emelik a bírói döntéseket mások fölé, és magyarázzák kivételes jelentőségüket. - E tág összefüggésekbe beágyazódó nézetet csak igen távolról érintve indokolom a feltevéssel ellentétes véleményt, vagyis, hogy miért nem a bírák személyiségével magyarázható a jog által a bírói döntéseknek tulajdonított tekintély. De akár általánosabb érvennyel is kimondható lenne, hogy semmilyen hatályos állami döntés a tekintélyét vagy más, a jog által neki kölcsönzött tulajdonságát nem a döntést hozó személyi kvalitásaiból meríti. A törvény, a kormányrendelet, a tanácsi határozat hatálya független a döntésben részt vevők tehetségétől, morális vagy intellektuális tulajdon-

ságaitól. Ez vonatkozik a büntetőbíróság ítéleteire is.

Egészen más dolog azonban az a törekvés, hogy az állami apparátus tagjainak a szaktudása, megbízhatósága és más pozitív tulajdonságai növekedjenek. - Az ember megismerő tevékenységében és döntéseiben a megismerő és döntést hozó ember személyiségének hatalmas jelentősége van. Erről meggyőző nemcsak a pszichológia, nemcsak az elméleti jogtudomány, hanem a politikai tudományok és a köznapi tapasztalat is.

A bírák képességei, szakmai felkészültsége, morális értékeik nagy mértékben hozzájárulnak a jó igazságszolgáltatáshoz. A bírák képesítésének előírása, a bírák megfelelő kiválasztása, továbbképzése az irányító szervek ma már természetesen látszó kötelessége.

A társadalom a bírói hivatást hagyományosan tisztelettel övezi, aminek mély történelmi és vallási tradíciói vannak. A bíraskodás a fejedelmek és istenek foglalkozása volt, ma pedig az állami szuverenitás megnyilatkozása. Nálunk az ítéletet "A Népköztársaság nevében" hirdetik. Igaz, az irodalom és a történelem sokszor kétségessé teszi a tiszteletre méltóságot. L. Tolsztoj a Feltámadásban, Ch. Dickens a Bleak House-ban, F. Kafka A perben, Eötvös József A falu jegyzőjében a tiszteletre legkevésbé méltó igazságszolgáltatást és bírákat ábrázol. Vagy ki érezne tiszteletet Jan Hus, Jeanne d'Arc, Giordano Bruno, Kazinczy Ferenc, Batthyány Lajos bírái iránt? - A tisztelet és kétségek, olykor egyenesen a megvetés az igazságszolgáltatás és a bírák iránt különböző arányokban keveredik koronként a társadalmi osztályok, rétegek és az igazságszolgáltatás helyzetétől, a bíráló párt- és politikai hovatartozástól függően. Az értékelő vélemények vegyesek és nem adnak felhatalmazást olyan időtől és helytől független álláspont megfogalmazására, hogy a bíráknak kitűnő emberi kvalitásai vannak és emiatt élvez a bíróság ítélete a jog és az igazságszolgáltatás világában igazságmonopóliumot.

Nem léphetnénk fel ma Magyarországon a siker reményében olyan nézettel, hogy a bírák sze-

mélyi kvalitásai jobbak, mint az ügyészeké vagy nyomozótiszteké, és ezért fogadjuk el, szemben a nyomozóhatóság vagy az ügyészség megállapításai-val egyedül a bírósági ítéletek megállapításait igazaknak. Olyat bizonyítani aligha tudnók. A képesítés szempontjából a hivatásos bírák és az ügyészek egyenlők. Intelligenca-vizsgálat a bírák - ideértve a népi ülnököket - az ügyészek és nyomozótisztek között nem folyt, és más tulajdonságokra vonatkozó mutatók sem ismeretesek olyan mértékben, hogy összehasonlításra és következtetésre alapot szolgáltatnának.¹ Ennek ellenére nem tartom kizártnak, hogy egy testület atmoszférája, mint a bíróságé, befolyásolja és alakítja a tagjait és hogy a napi munka kifejleszti a bírói működéshez szükséges olyan tulajdonságokat, mint az elfogulatlanság, a képesség és készség az eléje tárt tényállás kritikai elemzésére, az igazságszeretet.²

4. A büntetőítélet igazságértékét az a szervezet és eljárás mód adja, amelyben keletkezik. A jog ezért a bíróság ítéletének, és nem más szerv - a nyomozó hatóság vagy az ügyész - döntésének tulajdonít igazságot, mert egyedül a bírósági eljárásban teljeseznek mind a jogban megfogalmazott eljárási elvek. A jog azt az álláspontot képviseli, és mást nem képviselhet, hogy igaz döntés csak az elveket és garanciákat teljesítő eljárásban születik. Ezek az igazság és egyben a törvényesség jogi formai kritériumai. Ha ezek hiányoznak, az ítélet semmis és hatályon kívül helyezendő.

5. A szocialista jog és tudomány a büntető-eljárás elveire mindig súlyt helyezett.³ Ennek ellenére nem tudnánk egészen kimerítően meghatározni minden elvet, garanciát és szabályt, amelyek megtartása nélkül nincs törvényes és igaz ítélet. A hatályos jogból az ítélet hatálytalanságának eseteit véve alapul felsorolhatjuk azokat a szabályokat és elveket, amelyeknek a megtartása az első fokú ítélet törvényességének nélkülözhetetlen feltétele. Ezek közé tartozik:

1. a bíróságnak legyen joghatósága, hatásköre és illetékessége;
2. az ítélő tanács törvényes összetételben működjék, vegyenek benne részt népi ülnökök;
3. ne vegyen benne részt a törvény szerint kizárt bíró;
4. a vádló és a védő, ha ez kötelező, vegyen részt a tárgyaláson;
5. a vádlott és mások gyakorolhassák törvényes jogaikat;
6. a tárgyalás legyen nyilvános;
7. az ügy legyen kellően felderítve;
8. a tényállás ne legyen hiányos, ne álljon ellentétben az iratokkal és ne nyugodjék helytelen következtetéseken;
9. az ítéletet kellően indokolják. - A felsorolt követelmények a Be. 247., 254. és 256. §-ainak rendelkezéseiből következnek.

Ismert és lehetséges azonban másféle felsorolás és csoportosítás is. Egyesek szerint az ítélet semmis, ha 1. alkalmatlan az ítélkező alany /a bíróság nincs törvényesen megalakítva stb./; 2. hibás az akaratnyilvánítás /a bíró beszámíthatatlan, kényszer alatt döntött, a szavazatnál megsértették a többségi elvet stb./; 3. az eljárás tárgya alkalmatlan /az ügy nem tartozik a bíróság joghatóságába, res iudicata stb./ 4. az eljárás tartalmi abszolút alkalmatlansága /ellentmondó, törvényben nem ismert büntetés kiszabása stb./.⁴ Ha fordítva fogalmazzunk, azt mondhatnók: törvényes az ítélet, ha azt törvényesen megalakított bíróság hozta stb.

Más álláspont szerint a semmisség fogalmának nincs létjogosultsága; az eljárás logikája szerint csak ítélet és nem-ítélet /non sententia/ különböztethető meg.⁵ Ítélet keletkezik, ha azt büntető hatalommal felruházott szerv szóbeli tárgyalás alapján hozta és szabályszerűen közölte /kihirdette/; nem vonatkozhat olyan személyre, akire a belföldi bíróság joghatósága nem terjed ki; már elbírált cselekményre; nem tartalmazhat a törvény által nem ismert szankciót.⁶ A felsorolt feltételek egyben a büntetőeljárással és ítélettel szemben támasztható minimális követelmények.

A jogtudomány, a törvények és a nemzetközi egyezmények alapján meg tudna állapodni néhány olyan pontban, amelyek összefoglalják a bünte-

tőeljárás és ítélet törvényességének minimumát. Köztük lennének: 1. legyen a bíróságnak az ügyben és a személyre joghatósága; 2. a bíróság járjon el törvényesen megalakított tanácsban és legyen elfogulatlan; 3. az eljárásban érvényesüljön a funkciómegosztás /vád, védelem és ítékezés/ és ezeket más-más személy lássa el; 4. a vádlottat illesse meg a védelem joga, amit személyesen és védő közreműködésével is gyakorolhat; 5. a tárgyalás legyen nyilvános és szóbeli, ezen minden processzuális alany gyakorolhassa törvényes jogait; 6. a bíróság a közvetlenül megismert bizonyítékokra alapítsa az ítéletét; 7. az ítéletet tanácskozáson egyhangúlag vagy szótöbbséggel hozzák és azt hirdessék ki.

Az elmondottak nem merítenek ki minden követelményt, csak a legfontosabbakat; a részletek valószínűleg - az egész eljárási törvény megisméltése nélkül - úgyszólván nem is sorolhatók fel. A törvények mint a Be. 256. §-a is, rendszerint általános meghatározást alkalmaznak, amikor felsorolják az eljárás és ítélet súlyos hibáit. A szovjet-orosz Be. 345. cikke szintén ilyen általános fogalomhoz folyamodik: "A büntetőeljárás törvény lényeges megsértésének tekintendő az e törvénykönyv egyes cikkeiben foglalt olyan követelményeknek a megsértése, amely az eljárás résztvevői számára a tárgyalás során lehetetlenné tette vagy megnehezítette, hogy a törvényben biztosított jogaikkal éljenek vagy más módon akadályozta a bíróságot az ügy minden oldalú tisztázásában és hatással voltak vagy lehettek a törvényes és megalapozott ítélet meghozatalára." - Ezen felül tartalmaz a törvény taxatív felsorolást is, amely a legsúlyosabb és legismertebb eljárási szabálysértéseket foglalja össze.

A jog álláspontja szerint, amint ez az eddigiekből kitűnt, törvénytörő eljárásban nem keletkezik törvényes ítélet. Az ítélet, amely nem törvényes, akár eljárási, akár más okból, szabály szerint nem emelkedhet jogerőre. Ennek következtében a benne foglalt ténymegállapításokhoz nem fűződhetnek joghatások, az a hatás

sem, amit a "res iudicata pro veritate habetur" formula fejez ki. Igazságtulajdonságot a törvény akarata szerint csak törvényes ítélet szerezhethet.

6. Megkérdezhetjük végül ezután, miért is van ez, hogy a jog számára a törvényesség majdnemhogy igazság kritériumot jelent. Valóban igaz volna, hogy igaz ítéletet csak olyan tanács hozhat, amelyben két népi ülnök van, amelyben a vádat az ügyész és nem a bíró képviseli, amelyben a védelem gyakorolhatja jogait, és amelyben más jogi követelmények is teljesülnek?

Ismeretelméleti, logikai alapon tagadó választ kell adnunk. Az igazság megállapítása nem a bíróság és nem a büntetőeljárás privilégiuma. Ennek ellenére elviselhetetlen következményekkel járna, ha a társadalom nem ragaszkodnék az eljárás és az ítélet törvényességéhez.

Már említettem, hogy a szépirodalom az igazságszolgáltatásra szkeptikusan tekint, aminek jogosságát számos történelmi tény igazolja. Ezek a tények, igaz, többnyire az uralkodó osztályt vagy csoportot vádolják. Az írók mellett a társadalom-tudományok szakembereinek körében is fel-feltűnedeznek elkeseredett vélemények a jogról, igazságszolgáltatásról, bíróságról. Számukra kifejező szimbólumot tartalmaz a dickensi és karkai irodalmi kép: a köd. A köd metaforaként valami nagyon konkrétan utal: a jogi procedúrák áttekinthetetlen útvesztőjére, amelynek első látásra is pontos és találó attribútuma a homály, amit mesterien növel a jogászitolvajnyelv. És a jogászok - komoly képpel - miként az szerepjátszókhöz illik - úgy tesznek, mintha az igazságot képviselnék és a jogot védnék.⁷

Vagy más érveléssel: a bürokratikus magatartású ember minden tette előre elkészített síneken halad, amelyek számára megváltoztathatatlanok. S mit kíván a bírótól a jog? A jog deduktív és formális, egyik kifejeződése az elidegenedett államhatalomnak. A jog mint az államhatalom nagy nivellálója szinte a jogrendszerbe 'darálja' az elébe került individuumo-

kat.

A jogász előtt világos, nem kell bizonyítani, hogy minden eset más és más; hogy az individualizáció az ő számára parancs, mégha nem is tud mindig személyiség-adekvát büntetőjogi következményt megállapítani; hogy hol méltányosságot, hol szigorot alkalmaz. Tisztában van azzal, hogy a dolgoknak nevet kell adni, s hogy emiatt a jogban meghonosodnak szakkifejezések, köztük olyanok, amelyeknek jelentése eltér a köznapitól, és hogy az nem tolvajnyelv. Hiszen kevésbé sorsdöntő területeken, mint pl. a labdarúgás és általában a játékok, szintén vannak szakkifejezések, amelyeket nem mindenki ért. Bízunk abban, hogy az igazságszolgáltatás nyilvánossága, az ülnökök részvétele és más eszközök eloszlatják a homályt és megfejtik a tolvajnyelvet. Az előre elkészített "sínek", amelyeken a bíró halad, a törvény; az ami a dedukcióban a felső tétel, szintén törvény. De a bíró és jogász azt nem érzi bajnak, habár tudja, hogy van rossz törvény és elavult szabály. Azt gondolja, hogy általában a törvények megtartása az, amit törvényességnek neveznek, társadalmi érték. Feltételezi, hogy a szocialista törvényesség nem társadalmi rossz, sőt olyan illúziói vannak, hogy a társadalom többsége - legalábbis a szocialista társadalomé - szintén ezt vallja. Tudja, hogy a törvénytörés az elnyomás eszköze, és hogy az 50-es években a személyi diktatúra által kezdeményezett és irányított tragikus perek mind törvénytörők voltak. Nemcsak az volt törvénytörő, hogy ártatlanokat ítélték el, hanem az ítéletet megelőző eljárás is.⁸ A perek nem a törvénytörés síneken haladtak.

A büntetőeljárás, a modus procedendi mindenütt az országban azonos. Tudjuk, hogy Szabolcsban ugyanúgy tárgyal a bíróság, mint Vasban. Sőt Magyarországon lényegében hasonlóan, mint számos más országban a világon. - De éppen ez a sablon a megnyugtató. Megnyugtatónak tartjuk, hogy a bíróságok azonos elvekhez igazodnak, amelyeket a társadalmi gyakorlat kipróbált.

Senki, aki józanul vizsgálja a tényeket,

nem hiszi, hogy a bíróság csalhatatlan. De azt is tudja, hogy a törvényesség megvalósítása és az igazság elérése érdekében szükségesek a szabályok, elvek, garanciák. Azt gondoljuk, hogy az a törvényes és igaz ítélet, amelyet a társadalmi gyakorlat által kipróbált elvek szerint eljáró törvényesen megalakított bíróság szóbeli tárgyaláson hozott. Helyesebben: vélelmezzük, hogy az az ítélet igaz, habár a vélelem néha megdől.

7. Miért kell a büntetőeljárást, az eljáró szervek szervezetét, feladatát, az alanyok jogait a törvényekben részletesen szabályozni? Mert az olyan súlyos ügyek, mint a büntetőügyek, amelyekben élet, személyi szabadság, becsület forog kockán, nem bonyolíthatók le ötletszerűen, az eljárás módja nem bízható egyéni önkényre. Szükségesek a kipróbált utak, az egységes eljárás, a garanciák. A tévedés és a hatalommal való visszaélés gátjai ezek.⁹

Lehet-e az eljáró személyek jogait, a bíróság szervezetét és feladatát, az eljárást más képp, más elvek szerint szabályozni, mint ahogyan ma van? Lehetne. Néhol van esküdtszék, egyesbíró, kiterjedt magánvád, vizsgálóbíró, tisztább ügyféli per. De minden nálunk alkalmazott elvnek és szabálynak megvan a rációja. Az elvek és az általános szabályok többsége hagyományosan beváltak. Ilyenek az előbb felsoroltak, mint a vád-, védelem- és bírói funkció elválasztása, a bírák elfogulatlansága és függetlensége, a nyilvánosság, közvetlenség, a testületi döntés és mások. Ma még alig képzelhető el a mellőzésük és pótlásuk.

Nem állítható azonban, hogy az eljárás módja örök és változatlan. Ennek ellenére az eljárás néhány legfontosabb elve, éppen az említettek is lényegében változatlanok maradtak és időtállóan bizonyultak. Ennek oka, hogy a társadalmi gyakorlat igazolta helyességüket, azt, hogy a lehetséges legnagyobb mértékig képesek biztosítani - úgy, ahogyan más nem - a törvényességet és igazságot.

Elméletileg konstruálni lehetne más elveket,

mint amelyeken a mai büntetőeljárás nyugszik. Ajánlani lehetne, hogy a bűnüldöző vagy a tanú lehessen egyben bíró; hogy az eljárási szakaszok olvadjanak egybe; hogy az ítélő tanács tetszés szerinti összetételű és létszámú legyen, foglalja magában pl. egy község egész lakosságát, és így szélesedjék ki községi igazságszolgáltató szervvé, vagy ellenkezőleg, hogy csak szakbírákból tevődjék össze. Ami a funkciók és szakaszok összeolvasztását illeti, erről már vannak tapasztalatok az inkvizíciós eljárásból és azok nem a legkellemesebbek. A határozatlan és nagy létszámú tanács veszélyei: a tanácsban részt vevő tagok egyéni felelősségének eltűnésében, lincshangulat felébredésében vannak. A csak hivatásos bírák által végzett igazságszolgáltatás veszélyei: a bürokratizmus és elidegenedés.

A tudomány behatolása a büntetőeljárásba, különösen a bizonyításba, napjaink világosan felismerhető jelensége, aminek hatása van a büntetőeljárásra. Nem látványosan, hanem lassan, fokozatosan formál át, de nem valószínű, hogy az átalakulásban és utána egyhamar nélkülözni lehetne a ma elismert elveket. Inkább a garanciák terjeszkedését lehet várni, különösen a szakértői bizonyítás területére, amely mind nagyobb jelentőséget nyer. A szakértői vizsgálatokat feltételesen ahhoz hasonló társadalmi ellenőrzésnek lesz szükséges alárendelni, mint a bíróságit. Aki a büntetőeljárást reformálni, vagy újjá akarja alakítani, annak számolnia kell a történetileg bevált elvekkel és a hozzájuk való ragaszkodással. Meg kell győznie a társadalmat, hogy az új elvekkel és szabályokkal megbízhatóbb, igazságosabb ítélkezést segít elő.

8. A büntetőeljárás nemcsak megismerő tevékenység, hanem hatalom gyakorlása is. A megismerésben lehet tévedni, a hatalommal meg vissza lehet élni. A megismerés a büntetőeljárásban nem tisztán deduktív, nem mindig egzakt, és nem olyan, mint a tudományos kísérletsorozat, amelynek bármilyen eredményét elfogadjuk. Itt a megismerés nem történik cáfolhatatlan matematikai

levezetés vagy a természettudományos bizonyítás módján. Arról nem igen lehetne meggyőzni egy országot, hogy $2+2 \neq 4$, vagy hogy a nap nem keleten kél. De hamis látszatokkal félrevezetve a bírakat meg lehet őket arról győzni, hogy az ártatlan bűnös és a bűnös ártatlan. A büntetőeljárás elveivel és szabályaival biztosítani kívánjuk, hogy - amit a tárgy természete nem kínál könnyen - az igazság megállapítható legyen és hogy a büntető hatalmat törvényesen gyakorolják. A büntetőeljárás elvei a bíróság tevékenységében összpontosulnak és teljesednek ki. Ezért a bíróság ítéletének van res iudicata hatása, és ezért fogadjuk el a megállapításait igazaknak.

Vannak korok, társadalmi rendszerek, ahol a törvényesség az elnyomó kisebbségnek kedvez és ahol eleve reménytelen, hogy a bíróságok politikai perekben, szociális ügyekben igazságot ítéljenek. Olyan elnyomó birodalmak és országok, ahol a földért, kenyérért, függetlenségért küzdő embert nem hazafinak vagy szabadságharcosnak, hanem lázadónak nevezik, és mint ilyent ítélik meg, a bíróság nem állapít meg igazságot. De még itt sem közömbös, azonos-e a bíró a vádlóval, van-e lehetőség a védelemre. A büntetőeljárás elvei nem tudják ugyan egy nevezőre hozni az elnyomót és az elnyomottat, de mégis humanizálják a hatalmat. Ha a büntetőeljárásban megtartják az általánosan nemzetközileg is elfogadott elveket; ha a bizonyítás nem aljasodik kényszervallatás-sá, a védő meri ellátni tisztét, és a bíró megőrzi méltóságát, bizalmat kelt az igazságszolgáltatás iránt és reményt gyűjt az ítéletre várokbán.

Jegyzetek

- 1./ Pietrasinski Zbigniew, A helyes gondolkodás pszichológiája, Budapest, 1967 /42-65. old. az intelligenciamérésről/.
- 2./ Kon J. Sz., Az Én a társadalomban, Budapest, 1969, 65. és köv. old.
- 3./ Névai László, A magyar törvénykezési szervezeti jog, Budapest, 1961. VI. fejezet.; Kovács István, Bevezetés, Az állampolgárok alapjogai és kötelességei c. köt.-ben, Budapest, 1965.; Szabó Lászlóné, A büntetőeljárás jogi alapelvei /Egységes egyetemi jegyzet, IV.fej./, Budapest, 1965.
- 4./ Gieślak, Nieważność, 272.old.
- 5./ Móra, Tankönyv, 215.old. és A büntetőeljárás cselekményekről, J.K. 1959. 10-11.sz.; A fogyatékos büntetőeljárás cselekmények, J.K. 1959/12.sz.
- 6./ Roeder Hermann, Die Begriffsmerkmale des Urteils, ZSTW., 1967/2., 294.old.
- 7./ Bizám Lenke, Két per-regény első fejezete, M.F.Sz., 1966/6., 909, 913.old.
- 8./ Molnár Erik, Igazságszolgáltatásunk és a szocialista törvényesség, Szabad Nép, 1956. június 26.; MSZMP. 1962. évi határozata, Társadalmi szemle, 1962. 8-9.sz.
- 9./ Elkind, P.C.: Szusnoszt szov. ug. proc. prava, Leningrád, 1963. 49.old.

Király Tibor:

A BÜNTETŐHATALOM KORLÁTAI^x

El tudunk-e képzelni ma olyan társadalmat, amelyben nincs büntett, nincs büntetés, nincs büntetőjog? Ilyennek tartották az aranykort, amikor az emberek önként, kényszerítő törvények nélkül, a jót és igazat cselekedték, félelem és büntetés nélkül éltek. Ha ilyen állapotot el lehetne érni, ha a társadalom, az állam találna módszereket, amelyekkel elejét vehetné minden bűncselekménynek, akkor a büntetőjogot mint szégyellnivalót, a történelem lomtárába hajítaná. De ilyen állapot nincs, ilyen módszert nem találtak fel és fennmarad a büntetőjog és mindaz a hatalom, mindazok a dologi berendezések, amelyek hozzá kapcsolódnak.

I.

1. A büntetőjog léte tulajdonképpen annak is az elismerése, hogy a közhatalom nem képes hiánytalanul megóvni mindazt, ami a polgárai számára becses: életüket, méltóságukat, vagyonukat. Ha tehát nem tudja a bajnak elejét venni, akkor igéri, legalább utána nyúl a bajkeverőknek. Amikor ezt az állam magára vállalja, egyben tiltva a magánbosszút, monopolizálva a büntetőhatalmat, azt is magára vállalja, hogy meghatározza, mik a bűncselekmények, mikor él büntető hatalmával.

A büntetőhatalom azonban kétarcú, mert egyfelől óvja a társadalom biztonságát, polgárainak nyugalmát, másfelől azonban éppen mert hatalom - olyan eszközöket vesz igénybe, amelyek sértik vagy legalábbis korlátozzák a polgárok jogait. Ez a kettősség, ez az ellentmondás kényszeríti ki a kérdést: meddig terjed a büntető hatalom,

^xA Magyar Tudományos Akadémián, 1988. április 29-én elhangzott székfoglaló előadás.